

VIII luku

KIELTÄMISEN KIELTÄMISEN LAKI

Määrällisten muutosten laadullisiksi muuttumisen lain sekä vastakohtien ykseyden ja taistelun lain erittely osoittaa, että niiden vaikutuksen tuloksena tapahtuu toisten ilmiöiden ja esi-
neiden toiseksi vaihtumisen loputon prosessi, vastakohtien muuttuminen toisikseen. Onko tuossa loputtomassa toisen vaihtumisessa toiseen, uuden ja vanhan, syntyvän ja kuoleentuvan keskeytymättömässä taistelussa jonkinlaista objektiivista tendenssiä, jonkinlaista suuntaa? Ja jos objektiivisia kehitystendenssejä on, niin millaisia ne ovat?

Tämänkin kysymyksen ympärillä on käyty ja käydään erilaisten katsomusten ja teorioiden taistelua. Erittäin kärkevän luonteen on tämä taistelu saanut kysymyksen ollessa yhteiskunnallisen kehityksen suunnasta. Kapitalismin kehityksen nousukaudella monet porvarillisen filosofian edustajat esittivät yhteiskunnallisen edistyksen ajatusta. Filosofit uskoivat ihmiseen ja hänen kykyihinsä, oikeudenmukaisen ja järjellisen maailman luomisen mahdollisuuteen. Järjellisenä he tosin pitivät porvarillista maailmaa, joka oli silloin tulossa feodaalisen itsevaltiuden ja ihmisen oikeudettomuuden tilalle. Ne olivat kuitenkin edistyskellisiä vakaumuksia, joiden merkitystä ei ole väheksyttävä. Mutta jo tuolla kaudella ilmaantui pessimistisiä teorioita, jotka todistelivat edistyksen rajoittuneisuutta, ihmisen väistämättömää rappeutumista. Porvarillisen filosofian myöhemmässä kehityksessä, varsinkin imperialismien kaudella ovat pessimismin ja epätoivon sävelet tulleet yhä kuuluvammiksi. Porvariston ideologit käsittävät aikansa eläneen kapitalismin väistämättömän tuhon kulttuurin ja ihmisyyhteiskunnan romahdukseksi,

„matkaksi yön partaalle”. Nietzschen ja Spenglerin tyyppiset filosofit esittävät teorioita, jotka ennustavat „Euroopan päivänlaskua”. Levitellään ideoita historian „ikuisesta pyörteestä” ja „ravunkulusta”, ts. taantumisesta. Nuo pessimistiset katsomukset ulotetaan luontoonkin. Kirjassaan „Maailmoiden liikunta” on tunnettu englantilainen astrofyysikko Jeans ilmaissut tuon masentuneisuuden mielialan seuraavasti: maailmankaikkeus „elää elämänsä ja kulkee tiensä syntymästä hautaan samoin kuin me kaikki, sillä tiede ei tunne muuta muutosta kuin siirtymisen vanhuuteen eikä mitään muuta edistystä kuin liikunnan hautaa kohti”.

Marxilainen dialektiikka, joka tekee yleistäviä johtopäätöksiä luonnossa, yhteiskunnassa ja inhimillisessä ajattelussa tapahtuvasta tosiasiallisesta liikunnasta ja koko tieteellisen tiedostuksen kulusta, kumoo nuo epätieteelliset käsitykset kehityksen perussuunnasta. Dialektinen materialismi vahvistaa, että etenevän kehityksen peruslinja yksinkertaisesta monimutkaiseen, alemmasta korkeampaan raivaa itselleen tien kaiken mutkikkaan ja usein sekavankin, sotkuiselta ja kaottiselta näyttävän liikunnan läpi. Kehityksen tämä puoli, joka huomattavassa määrin seuraa jo edellä tarkastelluista dialektiikan laeista, saa syvimmän ilmauksensa kieltämisen kieltämisen laissa. Tämän lain paikka ja merkitys materialistisen dialektiikan lakien ja kategorioiden joukossa ilmenee siinä, että se antaa yleisimmässä muodossa käsityksen kehityksen luonteesta, tuo esiin kehityksen päävaiheiden sisäisen yhteyden, vuorojärjestyksen ja peräkkäisyyden, yhteyden, joka edellyttää liikunnan etenevää kulkua, kehityksen monimutkaista „spiraalimaista” muotoa. Mitä kieltämisen kieltämisen laki on?

1. Dialektisen kieltämisen olemus ja sen osuus kehitysprosessissa

Eriteltäessä määrällisten muutosten laadullisiksi muuttumisen ja vastakohtien taistelun prosessia näimme, että kehitykseen sisältyy *kieltäminen* välttämättömänä ja lainmukaisena seikkana. Laadullinen muutos merkitsee vanhan laadun kieltämistä. Ilman kieltämistä ei toisen muuttuminen toiseksi olisi

mahdollista. Vastakohtien taistelu päättyy toisen vastakohtaan voittoon toisesta, mikä niin ikään merkitsee toisen kieltämistä ja toisen myöntämistä. Kieltäminen ei siis ole kehitysprosessiin ulkoapäin tuotu sivullinen seikka; se on kehityksen oman olemuksen lainmukaisesti edellyttämä. Kieltäminen on tulos ilmiöissä ja esineissä tapahtuvasta kehityksestä ykseyden kahtiajakautumisen ja toisensa poissulkevien osien, tendenssien ja voimien ilmaantumisen kautta. Engels sanoo, että todellinen dialektinen kieltäminen on jakautumista vastakohtiin, niiden taistelua ja ratkaisu.

Ja todellakin, kuten edellisessä luvussa osoitettiin, olion, ilmiön sisäinen ristiriitaisuus merkitsee, että niissä on sellaisia puolia, tendenssejä, jotka johtavat niiden kieltämiseen. Esimerkiksi proletariaatti ja sen taistelu on porvariston ja tämän puolustaman porvarillisen järjestelmän kieltämistä, ja nimenomaan sellaista kieltämistä, joka ei tule kapitalistiseen yhteiskuntaan ulkoapäin, vaan kuuluu sen olemukseen. Kieltäminen on kehityksen immanentti, ts. sisäisesti välttämätön seikka. Vastakohtien taistelu kehkeytyy toisen puolen (kieltävän aineksen) taisteluna sitä puolta vastaan, joka myöntää olemassaolevan ja puolustaa sitä. Mainitussa esimerkissä proletariaatti taistelee kapitalistista tuotantotapaa edustavaa porvaristoa vastaan. Vastakohtien taistelu päättyy toisen tuhoon ja toisen voittoon, ts. aikaisemmin olleen, mutta aikansa eläneen kieltämiseen. Kieltäminen on siten kehityksen välttämätön, lainmukainen vaihe. Hegel oli täysin oikeassa nimittäessään „sisäistä kielteisyyttä” kehityksen liikkeellepanevaksi voimaksi. Materialistista dialektiikkaa luonnehtiessaan myös Marx tähdensi kieltämisen merkitystä kehityksessä. „Pääomassa” hän kirjoitti materialistisesta dialektiikasta, että „se sisällyttää olevaisen myönteiseen käsittämiseen samalla myöskin käsityksen sen kieltämisestä, sen väistämättömästä häviöstä, käsittelee jokaista syntynyttä muotoa liikkeessäolevana, siis myös ohimenevänä, se ei anna minkään lannistaa itseään ja koko sen olemus on arvosteleva ja vallankumouksellinen”¹.

Kieltäminen esittää tärkeätä osaa kaikissa luonnon, yhteiskunnan ja ajattelun prosesseissa. Erilaisissa prosesseissa se

---

¹ K. Marx, Pääoma, I osa, ss. 47—48.

esiintyy eri tavoin. Uraanin radioaktiivinen muuttuminen radiu-
miksi on erään kemiallisen alkuaineen „kieltämistä”, toisen
kemiallisen alkuaineen muodostumista siitä. Kun kukka kieltää
nupun ja hedelmä kukan, ovat ne välttämättömiä vaiheita kas-
vien elämässä. Yhteiskunnan historia ei ole ajateltavissa ilman
että uusi sosiaalinen järjestys kieltää vanhan. Belinski sanoi
sattuvasti, että ilman kieltämistä yhteiskunta muuttuisi rämetty-
neeksi suoksi. Tieteen historia osoittaa, että tiedostuksenkin
kulku on tapahtunut kestävämmiksi osoittautuneiden oletta-
musten kieltämisen kautta, sellaisten teoriain ja väittämien kiel-
tämisen kautta, jotka ovat joutuneet ristiriitaan uusien tosiasioi-
den, kehittyvän käytännön kanssa.

Mutta ei riitä se, että kieltämisen merkitys kehityksessä
tunnustetaan. On ymmärrettävä oikein kieltämisen olemus, sen
dialektinen luonne. Vain sillä ehdolla selvenee kehityksen lain-
mukainen peruslinja, sen tendenssi.

Edellä mainituista esimerkeistä on helppo huomata, että
kieltämistä kehitykseen kuuluvana seikkana ei ole ymmärrettävä
ehdottomaksi kieltämiseksi, ts. kieltämiseksi, joka ei sisällä
mitään myönteistä. Jos asia olisi niin, ei kehitys kävisi mah-
dolliseksi. Jos nupun kieltäminen kasvin kehitysjaksossa olisi
pelkkää kieltämistä, ei nuppu muuttuisi kukaksi. Nuppu voidaan
tietenkin repäistä irti ja polttaa; sekin on kieltämistä, mutta
sellaista, joka tuhoaa eikä luo edellytyksiä kasvin normaalille
kehitykselle. Sellainen kieltäminen ei ole *kehityksen edellytys*.
Kun hitleriläiset hävittivät vuosisatojen aikana luotua kulttuuria,
oli sekin kieltämistä, mutta sellaista, joka yritti syöstä ihmiskun-
nan taaksepäin, keskiajan pimeyteen. Mutta kun proletariaatti
hävittää kapitalistisen järjestelmän yhteiskunnallisen vallanku-
mouksen tietä, niin sellainen kieltäminen saattaa voimaan uuden,
verrattomasti elinkykyisemmän yhteiskuntajärjestelmän, joka
luo kehitykselle rajattomat mahdollisuudet.

Kieltämisen kieltämisen dialektinen laki on *kehityksen laki*.
Kun siis dialektiikka puhuu kieltämisestä, se ei tarkoita kaiken-
laista kieltämistä, vaan ainoastaan sellaista, joka on kehityksen
edellytyksenä, sen ehtona. Engels kirjoittaa: „Kieltäminen dia-
lektiikassa ei ole samaa, kuin sanoa vain 'ei', tai jonkin esineen
julistaminen olemattomaksi, tai sen tuhoaminen jollain

tavoin.”¹ Dialektisesti käsitetty kieltäminen on kuvaannollisesti sanoen sellainen „ei”, johon samalla sisältyy „on”, ts. kieltämisen ja myöntämisen ykseys.

Dialektisella kieltämisen käsittämisellä ei ole mitään yhteistä skeptillisyyden ja nihilismin kanssa, jotka asettavat kaiken epäilyksen alaiseksi eivätkä näe mitään myönteistä siinä mikä on ollut ja on, vaan maalaavat kaiken synkin värein. Lenin nimitti sellaista kieltämistä „alastomaksi”, „jonninjoutavaksi” ja „skeptilliseksi”. Sellainen kieltäminen on subjektiivinen mielipide eikä objektiivisen kehityskulun heijastuma. Sellainen kieltäminen, huomautti Lenin, ei ole „luonteenomaista eikä oleellista dialektiikassa, johon eittämättä sisältyy kieltämisen aines jopa sen erittäin tärkeänä osana, ei, vaan kieltäminen yhteyden aineksena, kehityksen aineksena, myönteisen säilyessä, ts. ilman minkäänlaista horjuntaa, ilman minkäänlaista eklektiikkaa”².

Maailman taide on kuvannut selväpiirteisissä hahmoissa kahta eriluontoista kieltämisen lajia: kieltämistä hävityksenä, skeptillisyytenä ja kaiken ehdottomana epäilemisenä sekä kieltämistä edellytyksenä parempaan ja täydellisempään, edistykseen lähteenä. Mefistofeleen hahmo Goethen „Faustissa”, hänen järkeilynsä ja koko filosofiansa ovat esimerkkinä „alastomasta” kieltämisestä, kieltämisestä millä hinnalla tahansa.

Olen henki, joka kieltää aina!
Ja syystä; näät, mit'ikään syntyköön,
omansa on vain häviöön;
siis paras syntymätt' ois olla!
Niin synti, turma, kaikki, jolla
nimenä paha pääll' on maan,
alaani kuuluu oikeaan.

Mefistofeles esittää monia oikeita arvostelevia ajatuksia vanhasta maailmasta. Hänelle ominaisella kieltämisen hengellä on myönteinenkin merkitys, sillä Mefistofeles pilkkaa purevasti kaikkea jäykistynyttä ja luutunutta. Mutta hän on täynnä epäuskoa paremman mahdollisuuteen. Myös Faust kieltää, mutta hän kieltää aikansa eläneen ja edistystä jarruttavan, hän uskoo ihmiseen ja ihmisjärkeen, hän janoaa kiihkeästi täydellistä ja kaunista.

Ollessaan kehityksen ehtona kieltäminen on samalla ilmausta kehityksen keskeyttämättömyydestä ja jatkuvuudesta, yhteydestä eri kehitysvaiheiden ja -ainesten välillä, kiellettävän ja kieltävän välillä. Tämä on kieltämisen tärkein puoli. Dialek-

¹ F. Engels, *Anti-Dühring*, s. 148.

² В. И. Ленин, *Философские тетради*, стр. 197.

tista kieltämistä ei ole ymmärrettävä kehityksen katkeamisena, vanhan ja uuden välisen yhteyden kieltämisenä. Niiden välillä on yhteys jo siitä syystä, että uusi ei synny tyhjästä, vaan ainoastaan vanhasta. Yhteys on myös siinä, että uusi säilyttää kaiken vanhaan sisältyneen myönteisen. Siis vanhaa, joka liikunnassaan synnyttää uutta, ei uusi siis heitä yksinkertaisesti syrjään, vaan „kirvoittaa” sen. *Kirvoittamisen* filosofinen käsite merkitsee samanaikaisesti sekä kieltämistä että säilyttämistä, edellisen tilan kieltämistä ja kaiken edellisessä kehityksessä saavutetun myönteisen säilyttämistä uudessa.

Esimerkiksi ihminen ja inhimillinen tajunta ovat eittämättä sen tilan kieltämistä, joka on ominaista eläimelle ja sen pelkätään biologiselle mukautumiselle luontoon ja vaistomaiselle psyykkiselle toiminnalle. Siirtyminen eläinmaailmasta ihmisen maailmaan oli mitä suurin harppaus luonnon kehityksessä, mutta eläinmaailman kehitys oli ihmisen välttämätöntä esihistoriaa. Ihmistajuntaan sisältyy muuttuneessa muodossa tulos kaikesta edeltäneestä eläinten psyykkisen toiminnan kehityksestä. Dialektinen „kirvoittamisen”, ts. kieltämisen ja säilyttämisen prosessi esiintyy tiedostuksessakin. Kulkiessaan aistein havaittavasta abstraktiseen, yksityisestä yleiseen, tiedostus ei kadota uudella asteella aikaisemmin hankittua, vaan säilyttää sen itsessään, rikastuttaa sitä kohottaen sen korkeammalle asteelle. Yleisen tietämiseen sisältyy yksityisen tietäminen, mutta „kirvoitetussa” muodossa. Esimerkiksi „materian” käsitteessä heijastuvat kaikki aineellisen maailman esineet, mutta ne heijastuvat „kirvoitetussa” muodossa, kaikkein yleisimmältä ja oleellisimmalta puoleltaan, objektiivisina realiteetteina.

Seuraava esimerkki osoittaa, kuinka tärkeää käytännölliselle toiminnalle on ottaa huomioon dialektinen kieltäminen kehityksessä ilmauksena jatkuvuudesta ja sisäisestä yhteydestä kielletävän ja kieltävän välillä. Sosialistisiin uudistuksiin ryhtyvän yhteiskunnan tehtäväksi nousee uuden, sosialistisen kulttuurin rakentaminen. Olisi vaarallinen erehdys luulla, että uusi kulttuuri rakentuu kaiken edeltäneen kulttuurin pelkälle kieltämiselle. Ja kuitenkin on henkilöitä, jotka puolustavat sellaista-kin katsomusta. Machilainen sosialidemokraatti V. Suljaticov väitti kirjassaan „Kapitalismin puolustelu länsieurooppalaisessa filosofiassa”, että kaikki 17. ja 18. vuosisadan filosofit

pyrkivät vain perustelemaan kapitalistisen järjestelmän oikeudenmukaisuutta ja että heidän katsomuksissaan ei ole minkäänlaisia objektiivisen totuuden aineksia. Siitä seuraa, ettei proletariaatilla ole mitään tekemistä tuon filosofian kanssa ja ettei vanhan ja marxilaisen filosofian välillä ole eikä voi olla mitään yhteyttä eikä perinnäisyyttä. Lenin ja toiset marxilaiset pilkkasivat tuollaisia käsityksiä ja „šuljatikovilaisuudesta” alettiin puhua samassa mielessä kuin vulgääristä, anarkistisesta ja epä-dialektisesta vanhan ja uuden, kiellettävän ja kieltävän välisten suhteiden käsittämisestä. Neuvostovallan ensimmäisinä vuosina niin sanotun „Proletkultin”¹ johtajat julistivat kaiken vanhan kulttuurin riistäjien kulttuuriksi ja väittivät, että proletaarinen kulttuuri on rakennettava täydellisesti irrallaan kaikesta edeltäneen kulttuurin monivuosisataisesta kehityksestä. Nuo anarkistiset katsomukset heijastuivat filosofiassa, kirjallisuudessa, musiikissa ja muilla tieteen ja taiteen aloilla. Vulgarisoijat julistivat menneisyyden suuret kirjailijat aateliston ja kauppiaiden itsekäiksi ideologeiksi jne. näkemättä heidän taiteessaan yleisinhimillisen sisällön aineksia. Korvatessaan noiden kirjailijain luovan työn marxilaisen luokkakantaisen erittelyn yksinkertais-tetulla sosiologisoinnilla he aiheuttivat vahinkoa pyrkiessään eristämään työväenluokan menneisyyden suuresta kulttuuri-perinnöstä.

Kommunistinen puolue torjui Leninin johdolla Proletkultin ideat. Marxilaisen dialektiikan metodia käyttäen Lenin toi esiin sosialistisen kulttuurin kehityksen lainmukaisuudet ja osoitti, että sosialistinen kulttuuri kieltää päättäväisesti vanhassa kulttuurissa kaiken sen, mikä on ilmaissut riistäjille ominaista ohimenevää sisältöä, mutta että se on samalla kaiken edeltäneen kulttuurikehityksen jatkoa. Sosialistinen kulttuuri arvioi ja muo- vaa kriittisesti uudelleen menneisyyden kulttuurin, säilyttäen kaiken arvokkaan ja edistyksellisen.

¹ „Proletkult” — vuonna 1917 perustetun „Proletarskaja kultura” („Пролетарская культура” — „Proletaarinen kulttuuri”) kulttuuri- ja valistusjärjestön lyhennetty nimi. Lokakuun vallankumouksen jälkeen „Proletkult” kuului valistusasiain kansankomissariaatin yhteyteen taiteen eri aloille suuntautuvan proletaarisen omatoimisuuden vapaaehtoisena järjestönä, jolla oli alaosastoja useissa kaupungeissa.

„Proletkultin” teoreetikot (A. Bogdanov ja V. Pletnjov) levittivät marxilaisuudelle vieraita käsityksiä kulttuurista ja taiteesta. „Proletkult” lakkautti toimintansa v. 1923.— *Suom.*

Marxilainen filosofia syntyi sitä edeltäneen filosofian kieltämisenä, mutta voitettuaan kaiken virheellisen, mikä ei ollut kestänyt ajan koetusta, se säilytti kaiken edeltäneeseen filosofiaan sisältyneen totuudellisen.

Dialektisen kieltämisen olemuksen ymmärtäminen on tärkeätä jokapäiväisessä toiminnassakin. Arvostelu on ilmeistä kieltämistä. Mutta me tylsentäisimme ja heikentäisimme tätä asetta, jos käsittäisimme arvostelun ehdottomaksi vanhan kieltämiseksi. Arvostelu on aikansa eläneen, väärän ja rutiinimaisen kieltämistä ja samalla kaiken sen myönteisen ja arvokkaan lujittamista, mikä vanhassa on. Oikea arvostelu ei ainoastaan kiellä kelvotonta, vaan auttaa vapautumaan siitä, näyttää arvosteltavalle tietä eteenpäin. Toisin sanoen kieltämisenä arvostelun tulee olla myös myöntämistä: myöntämistä ei vain myönteisen säilyttämisen mielessä, vaan myös epäkohtien voittamistapojen osoittamisen mielessä.

Materialistinen dialektiikka antaa ensiarvoisen merkityksen kieltämiselle, nähden siinä edellytyksen kehitykselle ja seikan, joka ilmaisee lainmukaista yhteyttä eri kehitysasteiden välillä. Tämä tekee mahdolliseksi ratkaista oikein kysymys kehityksen perussuunnasta luonnossa, yhteiskunnassa ja ajattelussa. Nyt ryhdymme tarkastelemaan tätä kysymystä.

2. Kehityksen etenevä luonne ja sen muodot

Jo kieltämisen esittämän osan erittely vie johtopäätökseen todellisuuden edistyksestä, etenevästä kehityksestä. Todel-lakin, kun dialektinen kieltäminen on sellaista luonteeltaan, ettei se yksinkertaisesti hävitä vanhaa, vaan kirvoittaa sen säilyttäen kaiken myönteisen, niin on selvää, että uusi aste tuo mukanaan huomattavasti suurempia kehitysmahdollisuuksia kuin edellinen. Etenevä kehitys on lainmukainen tulos siitä, että jokainen uusi kieltäminen sisällyttää itseensä aikaisemmin saavutetun ja tekee siitä perustan jatkuvalla liikunnalle. Tästä syystä ei uusi aste, ei mikään uusi kehitysjakso toista vanhaa, vaan muodostaa vanhan yläpuolelle kohoavan uuden kierroksen, joka käyttää edellisen kehityksen hankkimaa vanhaa ponnahduslautana jatkuvalla kehitykselle.

Niinpä kapitalistinen tuotantotapa aloitti kehityksensä feodaaliselta järjestelmältä perimänsä teknillisen perustan käyttämisestä. Tähän perustaan nojaten kapitalismi otti valtavan askeleen eteenpäin luoden teknillisesti korkeatasoisen koneellisen suurteollisuuden. Kapitalismin tilalle tulee sosialismi lainmukaisesti ja välttämättömästi. Kieltäessään kapitalismin sosialismi nojaa jo korkeampaan teknilliseen perustaan kuin kapitalismi aikoinaan. Nyt ei kehityksen lähtökohtana ole enää käsityötuotanto, vaan koneellinen suurteollisuus. Säilyttämällä kapitalismin teknilliset saavutukset on omia etuisuuksiaan hyväkseen käyttävällä sosialismilla mahdollisuus viedä tuotantoa vielä nopeammin eteenpäin. Kuvaannollisesti sanoen ihmiskunta ei ota menneisyydeltä tuhkaa, vaan tulen, joka ylläpitää elämää ja tekee mahdolliseksi nousta korkeammalle. Alkukantaisen ihmisen valmistamaan työkaluun sisältyi mahdollisuutena tuotantovälineiden kehittäminen edelleen. Siitä voitiin kulkea ainoastaan eteenpäin. Nykyaikaisista koneista ei kuljeta eikä voida kulkea kivikauteen.

Kieltämisen dialektinen luonne ja sen kehityksessä esittämä tärkeä osa selittävät siis meille etenevän, edistyksellisen liikunnan, alemmasta korkeampaan ja yksinkertaisesta mutkikkaaseen johtavan kehityksen syyn.

Saatetaan kysyä: miksi tarkasteltavana olevaa lakia nimitetään kieltämisen kieltämisen laiksi? Eikö olisi rajoitettava pelkkään kieltämisen käsitteeseen? Emmekö me mutkista keinotekoisesti kehityksen kuvaa esittäessämme kaksinkertaisen kieltämisen, kieltämisen kieltämisen käsitteen? Näihin kysymyksiin on vastattava, että itse objektiivinen kehitys sisältää tämän kaksinkertaisen kieltämisen, ja „kieltämisen kieltämisen” käsite vain heijastaa meidän tahdostamme riippumatta tapahtuvia prosesseja.

Olemme jo nähneet, että se, mikä esiintyy kieltämisenä, muuttuu itse vuorostaan ajan tullen, siitä tulee uusi laatu, ts. se kielletään. Ja tämä kieltämisten ketju on loputon. Mutta olisi virheellistä luulla, että tuo kehitys tapahtuu sileästi, ilman ristiriitoja. Todellisuudessa etenevä kehitys kieltämisen tietä tapahtuu ristiriitaisesti, ja kieltämisen kieltämisen olemus, kaksinkertaisen kieltämisen välttämättömyys kussakin erillisessä kehitysjaksossa johtuukin juuri kehityksen ristiriitai-

sesta luonteesta, vastakohtien ykseyden ja taistelun lain vaikutuksesta.

Jotta tämä kävisi selväksi, kuvitelkaamme kahden osapuolen kiistaa jostakin tieteellisestä kysymyksestä. Toinen puoli esittää jonkin väittämän (teesin). Toinen puoli esittää tuon väittämän kieltämisen (antiteesin). Molemmissa vastakkain törmäävissä mielipiteissä voi olla totuuden aineksia, mutta ne asetetaan yksipuolisesti vastakkain toisensa poissulkevin. Kiistelijäin välillä sukeutuu mielipiteiden taistelu, joka lopulta päättyy uuden väittämän ilmaantumiseen, joka kieltää kummankin edellisen, keskenään taistelleen katsomuksen. Mutta kieltäessään ne, tehdessään lopun kiistasta, vastakkaisten mielipiteiden taistelusta, se ei heitä pois niitä totuuden aineksia, jotka yksipuolisesti sisältyivät kumpaankin, vaan on tietty *synteesi*, joka käyttää hyväkseen kiistan myönteisiä kehitysmomenteja. Tällöin ei synteesiä ole käsitettävä mekaaniseksi yhdistelmäksi siitä, mikä aikaisemmin oli olemassa erillään, ei kahden vastakohtan ulkonaiseksi yhteensovittamiseksi, vaan aivan uudeksi kehitysteeksi. Tällä uudella asteella voitetaan vastakohtien taistelun ansiosta ne yksipuolisuudet, jotka olivat ominaisia kummallekin asteelle, ja saavutetaan korkeampi totuus, jossa säilyy kaikki aikaisemmin ollut myönteinen ja samalla katoaa se, mikä oli epätotuudellista ja ohimenevää. Juuri tämä uusi aste esiintyykin *kieltämisen kieltämisenä*. Kieltämisen kieltäminen on siis lainmukainen seuraus vastakohtien taistelun ratkaisemisesta.

Mainitsimme esimerkkinä kiistan (taistelun kahden vastakkaisen mielipiteen välillä), joka ratkeaa totuuden saavuttamiseen. Tieteen historia on täynnä tuollaisia esimerkkejä inhimillisen tiedon etenemisestä objektiivista totuutta kohti.

17. vuosisadalla oli vallalla teoria, joka väitti, että valo koostuu pienien hiukkasista ja leviää hiukkasten liikunnan lakien mukaan. Samoihin aikoihin syntyi teoria, jonka mukaan valolla on aaltomainen luonne ja se leviää aaltolakien mukaan. 19. vuosisadalla sai tämä teoria loistavan vahvistuksensa Fresnelin ja Jungin teoksissa. Näytti siltä, että taistelussa kahden vastakkaisen katsomuksen välillä oli jälkimmäinen teoria päässyt voitolle. Mutta 20. vuosisadalla saatiin selville ja todistettiin valon kvanttiluonne, ja osoitautui, että diffraktio (valon taipuminen) ja interferenssi (aaltoliikkeiden yhteisvaikutus) ovat todisteena valon aaltomaisesta luonteesta, kun taas fotosähköteho, valon kemialliset vaikutukset ja muut seikat osoittavat, että sillä on samalla hiukkasominaisuuksia.

Kieltämisen kieltämisenä on nykyajan valoteoria sisällyttänyt itseensä aikaisempien teoriain myönteiset ainekset ja tehnyt niistä synteessin, vapauttaen ne yksipuolisuudesta. Mutta korkeampana asteena ja tiettyinä yhteenvedona se ei olisi ollut mahdollinen ilman yhteyttä vanhoihin teorioihin, ilman niihin nojautumista ja niiden käyttämistä.

Kehitys tapahtuu kaikkialla niin, että tämän tai tuon kehitysjakson korkeampi aste esiintyy kaiken edeltäneen liikunnan synteessinä. Se voidaan nähdä seuraavasta, yhteiskunnan historiasta otetusta esimerkistä. Ennen manufaktuuri- ja konetuotantoa erillinen työntekijä suoritti kaikki tai melkein kaikki vaiheet tuotteen valmistuksessa. Tuottaja esiintyi siinä tapauksessa universaalisenä työntekijänä, joka suoritti tietyn tuotteen koko valmistusprosessin. Manufaktuurissa ja varsinkin koneteollisuudessa tuotantoprosessi pirstoutuu moniksi eri vaiheiksi, ja jokainen työmies suorittaa vain osan koko prosessista. Erilliseen työvaiheeseen kiinnitetty työmies „kieltää” universaalisen työntekijän. Mutta sosialismin ja erikoisesti kommunismin oloissa ilmaantuu tuotannon automatisoinnin johdosta uusi työmiehen tyyppi, joka ei enää suorita erillisiä työvaiheita (sen tekevät koneistot hänen puolestaan), vaan ohjaa koko prosessia tai huomattavaa osaa siitä. Työmiehestä tulee uudelleen tietyissä miellesä monipuolisesti kehittynyt työntekijä, joka on omaksunut joukon vierekkäisiä ammatteja ja tuntee koko tuotantoprosessin ja tällöin hänen tietysti täytyy olla hyvä ammattimies jollakin määrättyllä alalla. Tämä uusi aste, joka on kieltämisen kieltämistä, esiintyy „synteessinä” kaikesta aikaisemmasta kehityksestä, joka on voittanut yksipuolisuuden ja sisällyttänyt itseensä kahden ensimmäisen vaiheen arvokkaat puolet: vanhan työntekijän universaalisuuden ja uuden tuotannon korkean teknillisen tason.

Nämä esimerkit osoittavat, miksi tämän tai tuon konkreettisen prosessin kehitys ei pääty ensimmäisessä kieltämisessä, vaan vaatii vuorostaan tämän kieltämisen kieltämistä. Uuden kieltämä vanha ja vanhan kieltävä uusi ovat vastakohtia. Kummallakin vastakohtalle ovat ominaisia sekä sellaiset ainekset ja ominaisuudet, jotka eivät voi hävitä seuraavassa kehityksessä, että myös sellaiset, jotka katoavat ja tuhoutuvat. Nämä vastakohtat ovat ikään kuin yksipuolisuuksia, jotka katoavat myö-

hemmässä kehityksessä. Näin tapahtuukin kieltämisen kieltämisen vaiheessa.

Kehitys läpäisee siis ilmiön vakiintumisen (olemassaolon vakiintumisen) vaiheen, sitten sen kieltämisen vaiheen ja vihdoin kieltämisen kieltämisen vaiheen. Sen ansiosta, että tässä korkeimmassa vaiheessa tapahtuu kahdessa ensimmäisessä vaiheessa esiintyneen arvokkaan „synteesi”, sen omaksuminen ja muokkaaminen ja että noiden ensimmäisten vaiheiden aikansa eläneet ainekset katoavat ja tuhoutuvat, kulkee kehitys kokonaisuutena ottaen nousevaa linjaa, yksinkertaisesta monimutkaiseen, alemmasta korkeampaan. Siitä syystä on kieltämisen kieltämisen lailla tärkeä merkitys kehityksen perustendenssin selittämislle.

Perustendenssi etenevään liikuntaan on helposti havaittavissa, jos luodaan pikainenkin silmäys luonnon, yhteiskunnan ja ajattelun kehitykseen. Siirtymisessä epäorgaanisesta materiasta orgaaniseen ilmeni tämän tendenssin vaikutus luonnossa. Samalla on kummallakin luonnon osalla omat kehitysvaiheensa, joista jokainen on edellistä mutkikkaampi ja korkeampi. Tämä näkyy erittäin selvänä orgaanisessa luonnossa. Yksinkertaisimmista ja alimmista rakennusmuodoista yhä mutkikkaampiin ja korkeampiin muotoihin, yksisoluisista monisoluisiin elimistöihin, alimmista kasvi- ja eläinlajeista monimutkaisiin ja korkeampiin — sellainen on orgaanisen materian kehitystie.

Yhteiskunnassa edustaa jokainen uusi yhteiskunta- ja talousmuodostuma korkeampaa kehitystietä. Nousua alemmasta korkeampaan suorittaa paitsi yhteiskuntajärjestys kokonaisuudessaan myös jokainen yhteiskunnan eri puoli: tekniikka, tuotanto, tiede, taide, ihmisten elinolot jne. Ensimmäisistä arastelevista ja monessa suhteessa vielä mielikuvituksellisista maailmaa koskevista käsityksistä nykyajan tieteen saavuttamille todella loistaville huipuille — sellainen on tiedostuksen kehitystie.

Tarkastelemme mitä alaa tahansa, kaikkialla vaikuttaa yksi ja sama perustendenssi, kehitys nousevaa linjaa pitkin. Selvää on, että se on tulosta kehityksen objektiivisen dialektiikan vaikutuksesta.

Liikunnan eteneminen on mutkikas prosessi, jota ei saa käsitellä yksinkertaistetusti. Luonnon tai yhteiskunnan etenevä kehitys planeetallamme toteutuu suuressa paljoudessa toisiinsa

vaihtuvia muotoja ja ilmiöitä, joista kukin on loppuva ja ohimenevä. Asia ei ole niin, että esimerkiksi yksi ja sama erillinen kasvi- tai eläinlaji kehittyisi kaiken aikaa nousevaa linjaa. Etenevästi kehittyvä orgaaninen maailma kokonaisuudessaan, kun taas erilliset lajit ilmaantuvat ja katoavat, lajit muuttuvat toisiksi. Toisten orgaanisten muotojen kyky mukautua muuttuviin olemassaolon ehtoihin esiintyy rinnan toisten muotojen mukautumiskyvyttömyyden ja siitä johtuvan tuhoutumisen kanssa. Yhteiskuntaelämässä toiset muodostumat ja yhteiskuntajärjestelmät vaihtuvat aikansa elettyään toisiin muodostumiin ja järjestelmiin. Dialektisen kieltämisen olemuksen vaikutuksesta vaihtuu eri esineiden nouseva kehitys lainmukaisesti niiden laskevaksi kehitykseksi, sillä ne valmistelevat kehityksellään oman kieltämisensä edellytyksiä. Toisen kasvulla, kehityksellä on vastakohtanaan toisen vanhentuminen, kuoleentuminen.

Liikunnan yleisen tendenssin ollessa edistyksellistä voivat kehityslinjan jotkin osat suuntautua taaksepäin eikä eteenpäin, ilmaista liikunnan takaperoisuutta, taantumista. Esimerkiksi yhteiskunnassa eivät uudet, edistyneimmät voimat pääse heti voitolle. Ne kärsivät usein tappion vanhan voimien edessä, jotka ovat alussa vahvempia kuin vasta ilmaantunut, uusi. Siitä johtuvat kehityksessä väistämättömät mutkittelut, väliaikaiset takaskelet. Lenin toisti mielellään Tšernyševskin sanoja, että historia ei ole leveän, tasaisen ja suoran Nevskin prospektin jalkakäytävä. Yhteiskunnassa käydään taistelua vastakkaisten luokkien ja puolueiden välillä, ja tämän taistelun lopputulos riippuu voimasuhteesta. Niinpä vuoden 1905 Venäjän vallankumouksessa ei voimasuhde muodostunut työläisten ja talonpoikien eduksi, ja he kärsivät tappion. Mutta jokainen sellainen mutka kehityskulussa on luonteeltaan väliaikainen, suhteellinen, sillä edistykselliset voimat karaistuvat tappioista, vahvistuvat ja saavat uusissa taisteluvaiheissa väistämättä yliotteen ja perivät voiton. Nousevan kehityksen peruslinja, joka on merkitykseltään vakinainen ja ehdoton eikä väliaikainen tai suhteellinen, raivaa itselleen tien kaikkien vanhan ja uuden välisen taistelun mutkikkaiden vaiheiden läpi, kaikkien käänteiden ja taitekohtien kautta. Kärsittyään tappion vuonna 1905 Venäjän työväenluokka ja talonpoikaisto saivat voiton vuonna 1917.

Antagonistisen yhteiskunnan oloissa vaatii jokainen edistysaskel ihmisuhreja. Riistäjäluokat eivät käytä teknillistä edistystä työn helpottamiseen, vaan työtätekevien sortamiseen. Sellaista suurta tieteen saavutusta kuin atomienergian löytöä ne eivät käytä niinkään paljon rauhanomaisiin tarkoituksiin kuin sodan valmisteluun. Porvarilliset filosofit ja sosiologit, jotka näkevät kehityksen tällaisen ristiriitaisen luonteen, kieltävät edistyksen.

Mainittakoon eräs sellaisista edistystä koskevista lausunnoista. „Huolimatta siitä”, kirjoittaa Chicagon yliopiston professori Anatol Rapoport, „että teknologinen edistys on todistettavissa oleva tosiasia (kilowattimäärässä henkeä kohden), huolimatta siitä, että järjestetty lääketieteellinen tutkimus voittaa monia kliinisiä tauteja... huolimatta luku- ja kirjoitustaidon leviämisestä... olemmeko saavuttaneet mitään? Ja jos olemme, niin missä suhteessa? On luonnollista, että epäillään äänenylitystutkimusten arvoa, kun ne johtavat atomipommilla varustettujen rakettien valmistamiseen. On syytä epäillä suunnattoman painotuotemäärän arvoa, kun 85% Amerikan nuorisosta ei lue muuta kuin sarjakuvia... Lyhyesti sanoen, kun on aivan ilmeistä, että teknologisen prosessin aiheuttamat suuret muutokset eivät ole poistettavissa, nousee vakavana esiin kysymys, ovatko ne toivottavia.”¹

Tuollaiset käsitykset edistyksestä perustuvat siihen, ettei ymmärretä, että eteenpäinmeno vihollisuussuhteessa oleviin luokkiin jakautuneessa yhteiskunnassa ei voi toteutua toisin, ilman mainitunlaisia ristiriitoja. Ristiriitojen olemassaolo ei voi merkitä edistyksen, eteenpäinmenon kumoamista. On otettava huomioon edistyksen koko monisäikeisyys ja taisteltava taantumuksellisia voimia vastaan.

Vastustaessaan dialektiikan väittämää kehityksen etenevästä luonteesta porvarilliset filosofit esittävät sellaisenkin perustelun, että planeettamme ei tule ikuisesti ylläpitämään elämää ja että kehitys sillä ei voi olla loputon. Mutta tuo kummallinen perustelu ampuu ohi maalin. Kuten kaikki erilliset materian olomuodot, ovat planeetatkin, joilla ovat ilmaantuneet suotuisat olosuhteet materian erilaistumiselle ja elollisten olentojen ilmaantumiseksi aina ajatuskykyistä ihmistä myöten, monien biljoonien vuosien ja äärettömän maailmankaikkeuden mittasuhteissa ohimeneviä. Mutta vaikka planeetat ovatkin loppuvia ja eräät tuhoutuvatkin kaikkine niillä kehittyneiden aineellisten muotojen

---

¹ *Anatol Rapoport, How relative are values? Aikakauslehti „E.T.C.”, 1951, vol. VIII, № 3, Chicago, p. 182.*

rikkauksineen, niin tuhoutumattomina pysyvät materia ja sen liikunnan lait ja niin ollen myöskin materian erilaistumiskyky, sen kyky uusintaa jossakin muualla, toisella planeetalla koko muotojensa moninaisuus, elämän korkeimpia ilmauksia myöten. Materia, sanoi Engels, pysyy kaikissa muutoksissaan ikuisesti omana itsenään, ja tästä syystä „se saman rautaisen välttämättömyyden pakosta, mikä saa sen tuhoamaan maapallolla täydellisimmän hedelmänsä — ajattelevan hengen, on synnyttävä sen jälleen jossakin toisessa paikassa ja toiseen aikaan.”¹

Tarkastelemme nyt kysymystä etenevän kehityksen muodoista. Liikunta alemmasta korkeampaan, yksinkertaisesta monimutkaiseen voidaan kuvaannollisesti esittää spiraalin eikä suoran viivan tai ympyrän muodossa. „Kieltämisen kieltämisen” käsite kuvastaa tuota kehityksen spiraalimuotoa. Kuten mionilukuiset luonnon, yhteiskunnan ja ajattelun historiasta otetut tosiasiat osoittavat, kehitykseen sisältyy tavallisesti tietynlainen paluu korkeimmassa vaiheessa lähtökohtaan, mutta uudella, korkeammalla perustalla. Se onkin spiraalia muistuttava kehitysmuoto: spiraalin jokaisen kierroksen eli renkaan loppupää liittyy alkuun, mutta ei enää vanhan, vaan uuden kierroksen eli renkaan puitteissa, joka sijaitsee vanhan yläpuolella. Kehityksen korkein vaihe, joka esiintyy kieltämisen kieltämisenä, vie päätökseen tietyn suuren tai pienen kehitysjakson, ja monissa tapauksissa osoittautuu, että kehityksen korkein kohta on ikään kuin paluuta kehityksen lähtökohtaan, mutta korkeammalla pohjalla.

Selitämme tämän esimerkein. Marx osoittaa „Pääomassa”, että kapitalistinen omistusmuoto syntyi niiden laajojen pienomistajakerrosten pakkoluovuttamisen tuloksena, jotka olivat hankkineet toimeentulonsa omistuksessaan olleiden tuotantovälineiden avulla. Kapitalistinen suuromistus oli pienomistuksen kieltämistä. Mutta korkeampi, sosialistinen omistusmuoto vuorostaan kieltää kapitalismin. „Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan.” Se on kieltämisen kieltämistä. Kehitys ikään kuin palaa lähtökohtaansa, mutta nyt jo korkeammalla perustalla. Välittömistä tuottajista, työtätekeivistä tulee uudelleen tuotantovälineiden omistajia, mutta ei enää yksityisen, vaan yhteisomistuksen

---

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitut teokset, II osa, s. 68.

muodossa. Kieltämisen kieltäminen ei siis yksinkertaisesti toista lähtökohtaa, vaan sisällyttää itseensä, „syntetisoi” kaikki aikaisempien kehitysvaiheiden saavutukset, uusintaen jakson korkeimmassa vaiheessa eräät alkuvaiheen piirteet.

Etenevän kehityksen spiraalimainen muoto ilmenee myös ajattelun historiassa. Antiikin filosofia alkoi vaistonvaraisen dialektiikan sävyttämästä materialismista. Myöhemmin, erittäinkin 17. ja 18. vuosisadalla tuli vallitsevaksi metafyyssillinen ajattelumetodi. Metafyyssillinen materialismi oli antiikin materialistien dialektisen luontoon suhtautumisen kieltämistä. 19. vuosisadan keskivaiheilla syntyi dialektinen materialismi, joka oli kieltämisen kieltämistä. Se ikään kuin täydellisti filosofian monivuosisataisen kehitysketjun samassa kohdassa, josta se oli alkanut, mutta verrattomasti korkeammalla perustalla.

Sama kehitysmuoto havaitaan usein luonnossa, erityisesti orgaanisessa. Esimerkiksi siemenestä kasvaa kasvi, joka sitten tuottaa uudelleen siemenen. Ja tämä taas tuottaa uudessa elämänjaksossa uuden kasvin, joka ei ole pelkkä toisto edellisistä, vaan sisältää muutoksia, jotka on hankittu kasvin mukautuessa muuttuvaan ympäristöön.

Lukuisat tosiasiat mitä erilaisimmilta luonnon, yhteiskunnan ja ajattelun aloilta osoittavat, että kehitys korkeimmassa vaiheessa sisältää tietynlaisen paluun lähtökohtaan, mutta nyt jo uudella, korkeammalla perustalla. Nämä tosiasiat osoittavat, että sellainen kehitysmuoto ei ole satunnainen, vaan liittyy kiinteästi sen prosessin olemukseen, jota me nimitämmekin kieltämisen kieltämiseksi. Kun näet toinen kieltäminen „kirvoittaa”, kieltää ensimmäisen, niin siten palautuvat lainmukaisesti jotkut lähtökohtana olleen tilan piirteet, ominaisuudet, jotka ensimmäinen kieltäminen oli aikoinaan kieltänyt.

Toisin sanoen kaksinkertainen kieltäminen antaa tulokseksi myöntämisen, ts. se uusintaa kehityksen lähtökohdan eräät piirteet uudella, korkeammalla perustalla. On vielä kerran korostettava, että paluuta vanhaan ei ole ymmärrettävä aikaisemmin olleen kirjaimelliseksi uusintamiseksi, vaan ainoastaan vanhan joidenkin ominaisuuksien ja puolien toistumiseksi. Se on Leninin sanoja käyttäen „paluuta ikään kuin vanhaan”, ts. sellaista „paluuta”, joka ei toteuta liikuntaa taaksepäin, aikansa

eläneisiin ja jo ohitettuihin vaiheisiin, vaan uusiin, korkeampiin muotoihin, jotka kiteyttävät itseensä kaiken aikaisemmin olleen arvokkaan ja myönteisen.

Olisi kuitenkin väärin pitää „kolminaisuutta” jonkinlaisena apriorisena, ennakolta omaksuttuna kaavana, jota olisi pyrittävä soveltamaan väkisin kaikkiin prosesseihin. Jonkin esineen kehitys ei välttämättä tapahdu kolmessa vaiheessa, siinä saattaa olla ja usein onkin enemmän tai vähemmänkin vaiheita. Joissakin prosesseissa havaitaan selvästi paluu lähtömuotoon uudella, korkeammalla perustalla, toisissa se tapahtuu vähemmän selvästi, vain osittain.

Kieltämisen kieltämisen laki, kuten jokainen muukin dialektiikan laki osoittaa vain kehityksen yleisimmän suunnan ja tendenssin. Samoin kuin jokainen muukin laki se muovautuu, muuttaa muotoaan toteutuessaan riippuen esineen luonteesta ja niistä olosuhteista, joissa esineen kehitys tapahtuu. Engels varoitti vartavasten, että kieltämisen muoto riippuu kunkin yksityisen tapauksen erikoisesta luonteesta.¹

Engels ja Lenin pilkkasivat niitä, jotka syytivät marxilaisuutta siitä, että se muka yrittää kieltämisen kieltämisen ja „triadien”² avulla todistaa kapitalismin tuhon ja sosialismin voiton väistämättömyyden. Marx tutki valtavan määrän tosiasioita, selvitti kapitalismin kehityslait ja vasta objektiivisten prosessien perusteella teki johtopäätöksen kapitalismin tuhon ja sosialismin voiton väistämättömyydestä. Dialektiikka, kieltämisen kieltämisen laki siihen luettuna, oli vain näiden tosiasioiden tutkimusmetodi.

Yleisten dialektisten kehityslakien ja dialektiikan kategorioiden tuntemus aseistaa meidät tieteellisellä metodilla, edellytyksellä suhtautua oikein todellisuuteen sitä tutkittaessa samoin kuin käytännöllisessä toiminnassakin. Tuntiessamme dialektiikan lait ja kategoriat ja niitä ohjeena pitäen meidän tulee löytää, tavoittaa ja todeta ne erikoiset muodot, joissa yleisten lakien vaikutus ilmenee kussakin eri ilmiössä, prosessissa, tapahtu-

---

¹ Ks. *F. Engels, Anti-Dühring*, s. 148.

² „Triadi” on kehitystä seuraavanlaisen kaavan mukaan: teesi — anti-teesi — synteesi. Hegelin filosofiassa „triadi” ajattelun kehityksen muotona on usein keinokeinoinen kaava, jonka hyväksi uhrataan olemisen reaalin kehitysprosessi. Dialektisen materialismin perustanlaskijat arvostelivat Hegelin „triadia”.

massa ja erilaisissa historiallisissa olosuhteissa sekä erilaisten käytännöllisten tehtävien ratkaisemisessa.

Siinä on dialektisen ajattelutavan pääasiallinen merkitys, ja se tekee Leninin sanoja käyttäksemme mahdolliseksi pitää „yhteyttä aikakauden määrättyihin käytännöllisiin tehtäviin, jotka voivat muuttua historian jokaisessa uudessa käänteessä”¹.

Kieltämisen kieltämisen lailla on omalaatuiset ilmenemis- muotonsa sosialistisen yhteiskunnan oloissa. Tällöin sen vaikutuksen pääasiallinen erikoisuus on siinä, että kieltämisprosessi menettää sen hävittävän luonteen, joka sille on ominaista antagonistisessa yhteiskunnassa, missä aikansa eläneen vanhan järjestelmän voimat tarrautuvat kaikkiin mahdollisiin keinoihin säilyttääkseen tuon järjestelmän. Voidaan sanoa, että dialektisen kieltämisen luova, rakentava, myönteinen luonne saa sosialistisessa yhteiskunnassa selvimmän ja täydellisimmän ilmauksensa. Näissä uusissa olosuhteissa, riistäjäluokkien tultua poistetuiksi yhteiskunta tietoisesti toteuttaa ajankohtaisiksi tulleet ja historiallisesti välttämättömiä „kieltämisii”, jotka tekevät mahdolliseksi korvata vanhentuneet kehitysmuodot uusilla ilman suuria menetyksiä. Sosialistinen yhteiskunta kehittyy suunnitelmanmukaisesti, pitäen ohjeenaan yhteiskunnallisten lakien tuntemusta; se toteuttaa sellaiset kieltämiset sallimatta aikansa eläneiden muotojen jarruttaa liikuntaa. Sosialistisen yhteiskunnan johtava voima, kommunistinen puolue, yhdistää tietoisesti ja viisaasti jokaisessa kehitysvaiheessa toisiinsa uudet muodot ja kaiken edellisissä vaiheissa olleen arvokkaan.

Tietäen, että kehitys on prosessi, jossa kieltämisen aines näyttelee tärkeätä osaa, kommunistinen puolue vaalii huolellisesti uuden ituja, jotka syntyvät jo vanhan uumenissa ja joille kuuluu tulevaisuus. Porvarillisessa yhteiskunnassa päinvastoin hallitseva luokka talloo uuden yhteiskuntajärjestelmän ainekset, idut, asettaa niiden eteen esteitä ja vain porvariston diktatuurin hävittäminen avaa lavean tien niiden kehitykselle.

Uudessa ohjelmassa puolue tarkastelee tietoisesti sosialistista kommunismiin siirtymistä tuotantovoimien korkeimman kehityksen pohjalla tapahtuvana useiden kieltämättömästi vanhenevien ja kuolevien muotojen ja periaatteiden dialektisen

---

¹ V. I. Lenin, Teokset, 17. osa, s. 22.

kieltämisen prosessina. Tällaisen kieltämisen alaisiksi joutuvat lainmukaisesti tulevaisuudessa, kommunismin voitettua täydellisesti, sosialistinen työn mukaan tapahtuvan jaon periaate, valtiolliset hallintomuodot jne. Mutta tämän kieltämisprosessin erikoisuus on siinä, ettei kehitys tapahdu sosialististen elämänmuotojen murtamisen tietä, vaan niiden maksimaalisen soveltamisen ja täydellistämisen tietä, minkä tuloksena vanhan „kieltäminen” toteutetaan sitä mukaa kuin uusiin, kommunistisiin elämänmuotoihin siirtymisen edellytykset ja ehdot kypsyvät, siis johdonmukaisesti aste asteelta.

Itse kommunistinen yhteiskunta esiintyy ihmiskunnan koko edelläkäyneen yleismaailmallisen kehityksen korkeimpana asteena, joka syntetisoi, yhteyttää kaiken sen suuren ja arvokkaan, minkä kansat ovat menneinä aikakausina luoneet. Kommunistinen yhteiskunta, jota neuvostokansa luo, on korkeimman aineellisen ja intellektuaalisen kehityksen yhteiskunta, aineellisten ja kulttuurihyödykkeiden runsauden yhteiskunta, ihmisen kaikkien kykyjen ja luonnonlahjojen harmoonisen kehittämisen yhteiskunta.

Kieltämisen kieltämisen laki on siis laki, jonka vaikutuksesta määräytyy yhteys, jatkuvuus kiellettävän ja kieltävän välillä, minkä johdosta dialektinen kieltäminen ei esiinny kaikkea aikaisempaa kehitystä hylkäävänä paljaana, joutavana kieltämisenä, vaan kehityksen ehtona, joka pidättää ja säilyttää itsessään kaiken mitä edellisissä vaiheissa on ollut myönteistä, joka toistaa korkeammalla pohjalla eräitä lähtövaiheiden piirteitä ja jolla kokonaisuutena on etenevä, edistyksellinen luonne.

Samoin kuin jo edellä tarkastellut dialektiikan lait on myös kieltämisen kieltämisen laki tärkeimpiä niin olemisen kuin itsensä tiedostusprosessinkin lakeja. Pääasia tässä on se, että tiedostuksen liikunnassa, sen logiikassa ilmenee erittäin voimakkaana dialektisen kieltämisen aines myönteisen säilyttävänä kieltämisenä, inhimillisen tietämyksen etenevän kehityksen ehtona. Lenin esittää „Filosofian vihkoissa” hyväksyvässä mielessä otteen Hegelin „Logiikan tieteestä”, jossa on selvästi näytetty dialektisen kieltämisen merkitys tiedostamisprosessissa. Jokainen uusi askel tiedostuksessa, sanoi Hegel, liittyy aikaisempiin vaiheisiin. „...Yleinen nostaa jokaisen seuraavan määrittelyn asteella koko edellisen sisältönsä korkeammalle eikä dialektisen

etenemisensä (tiedostuksen.— *Toim.*) takia menetä mitään eikä jätä mitään jälkeensä, vaan vie kaiken hankitun mukanaan sekä rikastuu ja tiivistyy sisäisesti.”¹

Sellainen on sekä ajattelun historiallisen kehitysprosessin että yksilöllisen tiedostusprosessin laki. Juuri tämän lain vaikutuksesta tieteelliset totuudet rikastuvat, „tiivistyvät” yhä enemmän, ja tieto kulkee yhä syvempää totuuden käsittämistä kohti.

Tiedostusprosessi kuvaa erittäin selvästi myös sitä kieltämisen kieltämisen lain puolta, jonka mukaan kehitys tapahtuu kierrosten muodossa, jolloin jokaisen uuden kierroksen kohokohdassa tapahtuu ikään kuin paluu alkuun, mutta korkeammalla perustalla. Niinpä esimerkiksi esineiden tiedostaminen ihmisellä kulkee konkreettisesta aistitiedosta abstraktiseen ja palaa siitä uudelleen konkreettiseen, mutta tällöin jo syvällisemmin ymmärrettyinä, mihin on päästy tieteellisen abstraktion prosessin avulla.

Vielä esimerkki. Käytäntö esiintyy teorian alkuna, sen lähtökohtana: teoria vastaa käytännön vaatimuksiin ja tarpeisiin. Mutta synnyttyään käytännön pohjalla teoria palaa uudelleen käytäntöön. Vain käytäntö voi todistaa teorian totuudellisuuden ja ainoastaan ihmisten käytännöllisessä toiminnassa toteutetaan teorian saavutukset. Tiedostamisen kehitys kulkee käytännöstä teoriaan ja teoriasta uudelleen käytäntöön, mutta joka nyt on jo rikastunut todellisuuden teoreettisella tuntemuksella. Erillisen kehitysjakson loppu, käytäntö, on samalla tiedostuksen uuden kehitysvaiheen alku. Uusi jakso muodostuu samoista renkaista, mutta se on jo uusi, korkeampi spiraalin kierre jne.

Näitä kysymyksiä tarkastellaan erityisesti seuraavassa luvussa, johon nyt siirrymme.

---

¹ Lainattu kirjasta *B. И. Ленин, Философские тетради*, стр. 202.